
weliswaar spoedig terug naar België, maar begin november waren er nog steeds 323.600 vluchtelingen in Nederland. In mei 1915 waren dat er nog 105.000, en dat aantal zou tot het einde van de oorlog min of meer gelijk blijven.

Bronnen

In deze bijdrage wil ik proberen zicht te krijgen op het plaatselijk niveau aan de hand van een specifieke lokale bron, te weten het zogeheten ‘memoriale’ dat elke pastoor diende bij te houden om het wel en wee van zijn parochie vast te leggen. Ik maak daarvoor gebruik van een collectie kopieën van memoriales, die door het Katholiek Documentatie Centrum eind jaren zeventig van de vorige eeuw werd aangelegd als bron voor historisch onderzoek.

De KDC-collectie omvat 179 van deze memoriales – een kleine 20% van het toenmalige aantal parochies. De kwaliteit ervan is uiterst gevarieerd: korte of wat uitvoeriger aantekeningen over de bloei van het parochieleven, de oprichting van katholieke verenigingen, vermeldingen van aankopen van kerkelijk vaatwerk, enzovoort. In veel gevallen zijn er grote gaten in de verslaglegging; kennelijk had niet elke pastoor zin om zich jaarlijks aan dit werkje te zetten. Dat blijkt al uit een eerste selectie van alle memoriales die vóór de Eerste Wereldoorlog al werden bijgehouden en minstens doorliepen tot daarna – een eenvoudige zoekvraag aan de KDC-catalogus. Er blijken 48 memoriales te zijn die ook de jaren van de Eerste Wereldoorlog omvatten, maar bij nadere inspectie gaat het slechts om 36 exemplaren: in de andere twaalf ontbreekt elke vorm van verslaglegging over deze – en vaak over een veel langere – periode. Maar ook de informatie in de resterende 36 is vaak beperkt: in 26 ervan wordt summier melding gemaakt van de oorlog, maar slechts zelden van een vluchtelingenprobleem.

Resten slechts tien memoriales waarin iets wordt verteld over vluchtelingen. Veel meer dan een impressie van hoe daar op plaatselijk niveau naar werd gekeken kan in deze bijdrage dan ook niet worden gegeven.

Belgische vluchtelingen in memoriales

Op de bijgaande kaart zijn de plaatsen ingetekend waarvan wij beschikken over een parochieel memoriale: Bergen op Zoom (2x), Breda, Princenhage (toen nog geen wijk van Breda), Kampen, Meppel en Witmarsum. Op Heerlen en Hedel komen wij later terug. Het lijkt er op dat het zuidoosten en oosten van Nederland het minst met het vluchtelingenprobleem te maken hebben gehad. Er waren daar geen vluchtelingenkampen, en memoriales uit die streek met verwijzingen naar het vluchtelingenprobleem hebben we niet in de KDC-collectie.